

Оксана ЩЕРБЕЙ

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЕСТЕТИЧНА ПРОЕКЦІЯ „ХВИЛИН ВІЧНОСТІ” У ЦИКЛІ ПОЕЗІЙ У ПРОЗІ Ф. ПОТУШНЯКА «ДЗВОНИКИ»

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 26. УДК 821. 161. 2-1-09 (477.87) Потушняк Ф. М.

Щербей О. Творча діяльність як естетична проекція „хвилин вічності” у циклі поезій у прозі Ф. Потушняка «Дзвоники»; 14 стор.; кількість бібліографічних джерел – 14; мова українська.

Анотація. У статті розглянуто тему творчості в поезіях у прозі Ф.Потушняка в контексті його ліричної поезії і філософських праць.

Ключові слова: творчість, поезії у прозі, лірика, «хвилини вічності».

Тема творчої діяльності в поезіях у прозі Федора Потушняка досліджена недостатньо. У післямові до книги «Честь роду: Оповідання, повість, поезії в прозі» (1973) В. Поп розподілив поезії у прозі за тематичним принципом, найперше виділивши «ті мініатюри, в яких ставляться питання творчості» [6, с. 243]. До них справедливо зараховував значну кількість творів. Літературознавець у загальних штрихах окреслив тему творчої діяльності в поезіях у прозі письменника. Ми спробували дослідити мотив мистецької праці в поезіях у прозі Ф. Потушняка «в контексті ліричних творів та філософських праць автора» [1, с. 28], як слушно пропонувала розглядати прозові ліричні мініатюри Е.Балла.

Своє розуміння творчості Ф. Потушняк подав у філософській праці «Песимізм». Він вважав, що творчість «є вищим стремлінням знайти квінтесенцію буття, найвищу гармонію у речах», «зусиллям, піднесенням, стремлінням до вищого, закон ліпшого і найбільш гармонійного стану» [9, с. 101]. Творча діяльність – оптимістична, вона «з’єднана все з радістю і розгалуженим розростом життя» [9, с. 101]. У статті «Поет і критик» Ф.Потушняк визначив творчість як порив до безконечного, до вічності, що мусить переборювати тяжіння земного, матеріального. Сутністю творчості, на думку мислителя, є те, що «духовність перемагає конечність» [11, с. 155]. Таке розуміння мистецтва бачимо у його творчому доробку, зокрема у ліриці, де автор приділяє велику увагу темі таємного віщого слова. Мотив творчої діяльності, починаючи від першої збірки «Далекі вогні», у наступних книгах розгортається і стає лейтмотивом лірики Ф. Потушняка. Ця наскрізна тема символічно відображається уже у самих назвах збірок. Наприклад, хвилини творчого натхнення перетворюються для письменника у «хвилини вічності». Ідейно авторський образ «хвилин вічності», винесений у назву однієї з поетичних збірок митця, став концептуальним втіленням непроминальності мистецтва. Ця художня ідея хвилин «невпізнаних» [7, с.220] знайшла своєрідне відображення у ліричній прозі Ф. Потушняка.

На позначення творчості у ліриці письменника використовується символічний образ

дзвонів (цикл «Осінні дзвони» у збірці «Терези вічності», збірка «Сонцедзвін» і її цикли «Серцедзвін», «Потоплені дзвони»). Л. Голомб переконала, що «у поетичній системі Ф. Потушняка... образ дзвонів і стихія води завжди позначали творче начало» [4, с. 84]. У поезії «Розвилось дзвонів золотее віття» письменник символічно виражає сакральний процес творення Слова у креативній лабораторії поета:

Розвилось дзвонів золотее віття,

Ожило сонце, втоплене в ріці,

І дня далекі споєні кінці,

Упав дозрілий овоч із століття [7, с.71-72].

Із ключовим у ліриці образом дзвонів передується синонімічний образ дзвоників, який став назвою циклу поезій у прозі, що вказує на його важливу ідейно-тематичну роль. В ліричній мініатюрі «Дзвоники» звучить мотив натхнення, надії, віри, радості, оновлення життєвих і творчих поривів, що символічно втілено в образ дзвоників. Їхній звук стає порятунком від падіння перед долею, виводить ліричного героя із «порожніх вечорів, темних ночей, безпросвітних пустинь буття, суму і безнадії»... Ліризм передають головним чином рефрени – звертання до образу дзвоників із різноманітними епітетами, які пронизують усю мініатюру: «Дивні дзвоники!», «Срібні дзвоники у душі моїй!», «раптом озивається ви – ніжні, живі дзвоники!». Епітети, які вказують на якісну сутність образу дзвоників, допомагають читачеві зрозуміти цей полісемантичний символ, який набуває значення пориву душі митця до духовного, вічного. Його «звук асоціюється із божественним гласом» [3, с. 447]. За допомогою образу «вічних дзвоників» у творі заперечується людська минушість. Це дзвін неповторних хвилин вічності.

Символом творчості у ліричних творах письменника стає образ винограду. Така семантика оприявнюється, наприклад, у рядках «Виноград синіє, яблука в саду» [7, с. 164], «Дозрів на зорі синій виноград» [7, с. 264], де образи достиглих плодів символізують творчі досягнення, результати творчої діяльності. У символі винограду втілюється також ідея творчості як історично колективного явища («виноград, що предок мій садив ще»

[7, с.184]). Проте в ліриці цей образ не виділяється яскраво і порівняно рідко використовується. Натомість у поезіях у прозі він стає одним із ключових.

У ліричній мініатюрі «Виноград» письменник використовує монологічну форму викладу. Це є однією з характерних рис поетики поезій у прозі. Завдяки такому типу мовлення, на думку С. Ліпіна, «герой відкрито відображає... власне розуміння життєвих явищ, процесів» [5, с. 89].

Суб'єкт твору відпочиває від буденних клопотів, виноградник для нього стає тим *intermezzo*, що надихає любити життя. У рядках твору: «Виноградник на горі. З півночі він затулений лісом, а на південь завжди відкривається широкий краєвид – поля і села» [10, с.207] зустрічаються символічно значущі образи гори, лісу, поля. Думається, що Ф. Потушняк за допомогою цих образів хотів підкреслити, що творчість – це вершина людського духу, умова людської радості і безсмертя. На це, зокрема, вказує образ гори. Міфологема лісу за Карлом Юнгом – символ несвідомого, а також символ таємниць і посвят [12, с. 47], тож образ лісу немовби натякає, що творчий процес опирається на колективне несвідоме і є трансцендентним. Образ сіл підкреслює, що творча діяльність спрямована до людини і стає умовою безсмертя, на що вказує образ поля – символ життя.

Образи винограду і виноградника на позначення творчості автор обрав не випадково. Виноград символізує плідність, духовне життя, спасіння, відродження, істину, радість [3, с. 136-137]. Саме такі ознаки Ф. Потушняк приписує і поняттю творчості. Символіка образу винограду в названому творі розкодовується через асоціативне порівняння: «Коли сиджу наверху і думаю, або працюю й думаю – думки теж ніби ростуть, наливаються і визрівають у дорідні грона, потім виливаються в міцне червоне вино». Образ червоного вина стає символічним утіленням результатів духовної творчої праці, які переростають минущість, і через це ліричний герой смакує відчуття радості, щастя, насолоди, ейфорії: «Я щоразу впиваюся ним, веселюся кожною краплиною, в якій відчуваю злиття життєвої сили і світлої вічності» [10, с. 207]. Художню ідею поезії у прозі можна розкрити рядком із вірша «Перстені золотого ранку»: «Змінилася в краплину вічність» [7, с. 59], у якому дуже виразно втілюється естетична проекція хвилин вічності, золотих хвилин, коли «Краплини вдарили в хвилини, / Хвилини в золоті краплини», і, як наслідок – «Колише радість знов/ мою любов...» [7, с. 103].

Ознаками ліричної композиції твору «Виноград» є асоціативність, паралелізми, повтори як «художнє відображення характерних особливостей власне авторського художнього роздуму» [2, с. 28-29]. За допомогою асоціативного паралелізму письменник утворює мотиви постійної новизни і неповторності думки: «Щороку на ґрунті росте виноград – і родиться червоне вино. Щороку нові,

свіжі і мої думки...» і приходиться до оптимістичного висновку: «Щаслива вічна єдність і неповторність творення» [10, с. 208]. Єдність творення полягає у тому, що творчість, за переконанням письменника, яке він висловив у статті «О літературі», є результатом діяльності «одиниці общої цілості» [8, с. 76], що зазнає впливу колективного несвідомого, а неповторність у тому, що творчість – це «результат самого життєвого процесу» [8, с. 76], вияв творчої індивідуальності.

Зв'язок із лірикою помітний у назві поезії у прозі «Поет». Твір розпочинає пейзажна романтична прелюдія: «За вікном піднялася перша весняна буря. Буйний вітер, що нісся над містом, перемінив усе в хаос. А з ним налетів дощ. Зчинилася гроза. І вже блискавиці прорізують та ламають небо. Зблиски виривають на мокрих дахах чорні димарі. Сама земля здригається під напором страшної сили. Місто покривається саваном морю...» [10, с. 206]. Динамізм передається через використання коротких речень – штрихів. Зорове спостереження за бурею в місті подразнює струни творчої уяви ліричного героя, які породжують іще поетичніший, ліричний образ бурі, яку автор уявляє серед поля. У цьому описі зосереджується увага на образних художніх деталях: «Дивлячись крізь вікно на шаліючу грозу, мимоволі собі уявляю, як вітер гуляє на полях, як сиплються краплини на перші травинки, що вийшли із землі. А вони, маленькі, що перший раз бачать такий великий дощ, жмурять свої вічка і чекають крапельку на голову. Поле розбігаються в'юнкі ручаї – як золоті змії, що крадуться плазом під світлом блискавиць» [10, с. 206]. Бачимо, що природу у цій поезії в прозі Ф. Потушняк одухотворює, як і в ліриці, на пантеїзмі якої наголошували практично усі дослідники поетичної творчості митця.

Перебуваючи у такому поетичному настрої, ліричний герой раптом чує, як його синок читає вірш про бурю. Суб'єкта захоплює простота поетичного висловлювання через яку, однак, виразно проступає сила правдивості. Через штрихи, якими письменник розкриває зміст почутої поезії: «У хаті тепло...А в степу хтось їде на коні. Куди він їде – невідомо. Дощ і вітер...А в моїй хатині так тепло, приємно... Щасливої дороги!..» [10, с. 206], можна упізнати його власну із першої збірки «Пори року» - «Темна ніч похмура».

Письменник акцентує увагу на тому, що прочитана сином поезія була написана сто років тому. І спершу душу ліричного суб'єкта напевно вразило екзистенційне відчуття минулості людини, бо він каже: «Та який глибокий зворушливий біль опанував серце!» [10, с. 206]. Але тут же додає: «І раптом у ньому, у моєму серці, спалахує хвилюючий вогник. Він не погасає. Я мимоволі взявся за перо і пишу, пишу... Поки той вогник ще живе у моїй душі» [10, с. 206]. У цій поезії у прозі символом натхнення, творчого осяяння став образ вогника. Наголошується, що митець пише тому,

що творчість – органічна потреба його душі, а не тому, що хоче прославитися. Ліричного героя сповнює почуття радості від власного відкриття ідеї безсмертя творчо виражених почуттів, що несуть заряд натхнення для наступних поколінь: «А може, хтось – ще через сто років – прочитає і мого вірша про весняну бурю і відчує її так, як відчуваю тепер я! Тоді мої почуття ніби оживуть – чи треба чогось більшого? Вогник мого серця знову спалахне у якійсь невідомій душі, часі й просторі» [10, с. 207].

Це відкриття, – вогник сенсу творчості, – принесло суб'єкту поезії відчуття творчого екстазу, гармонії з собою, через реалізацію власних духовних потреб: «Милуюся своїми почуттями своїми думками... Як нарцис у розливах – своєю красою». У статті «Поет і критик» Ф. Потушняк розкрив сутність явища поетичного натхнення як ступенювання почуттів, яке є основою душевного життя, а творчий екстаз «єсть свobodною, спонтанно та інтуїтивною чинністю з доповодом радості і osvobodження як головних атрибутів артистичної творчості» [11, с.155]. Таку градацію почуттів, які породили творчий порив, що став поштовхом до письменства і викликав почуття радості від творчості, видно у поезії в прозі «Поет».

В останніх рядках твору відчувається авторське втілення поняття справжньої творчості, що не вимірюється високою продуктивністю написання творів за певний час і дорогими виданнями, а визначається щирістю і справжністю слова, яке приваблює читачів: «Минуло кілька років. Я видав нову книжечку. Невеличку книжечку, на простім папері, у м'якій обкладинці. А люди кажуть, що я став великим поетом» [10, с. 207].

Тема творчості є центром уваги у ліричній мініатюрі «Нитки та узор». Суб'єкт твору споглядає за процесом вишивання рушника: «Я дивлюся на нитки, дивлюся на те, що із них з'явилося – і дивуюся: яка це різниця! Дві ж окремі речі – наче ґрунт і ружа, яка з нього виростає» [10, с. 207]. Поетику цих рядків утворюють окличне речення, що передає авторське відчуття захоплення, та вдале зіставлення образів ниток і узору із образами ґрунту і ружі. Органічним є філософський висновок–узагальнення у формі риторичного оклику: «І звідки в нас, людей, стільки смілости – творити так, як сама земля!» [10, с. 207]. Автор підкреслює незвичайність людини і, зокрема, її дару творчості та сміливості це проявити. Людську особистість Ф. Потушняк, таким чином, сакралізує, порівнюючи із образом землі. Останній для українця є дорогим, наповненим почуттям трепетної любові і святості. Тут виявляється тісний зв'язок творчості автора з народнопоетичною традицією. Адже образи дівчини, що вишиває рушник, ґрунту, ружі, землі – це типові українські ключові пісенні образи, використовуючи які, митець не тільки досягає ліричності, як у народних піснях, але й за їх допомогою по-

казує власні філософські рефлексії про феномен творчості.

В ліриці поет сакралізує творчість, показує її як символ вічності: «А творчий труд – всьому кінець і початок./ Народження і смерть – в нове старого крок» [7, с. 288] («Кісьба»). Творчі плоди, на думку Ф. Потушняка, стають вічними.

Із цим перегукується подібний мотив у поезії у прозі «Старі речі». У ліричній мініатюрі письменник порушує важливу і складну проблему сенсу творення. Ліричний герой рефлексує над долею колись створених ним речей, які стали непотрібними. Протиставлення минулого теперішньому є прийомом передачі настрою суму через швидкоплинність життєвого часу.

Розглядання старих речей наштовхує ліричного героя на асоціативні розмірковування, що зосереджуються навколо вірша Лонгфелло про вогонь. Автор лаконічно передає суть вірша: «Він також сумнівався у значенні того, що створив. Відтак дійшов висновку, що ікс роботи – у самій роботі» [10, с. 208]. Цікаво, що ліричний герой захоплюється цими словами, але не ставить тут крапку. Він ще більше заглиблюється у думки і порушує нове питання про долю творів геніїв: «Прекрасні слова, але чи й твори геніїв стануть колись старими речами – якщо сенс їх творення був тільки в самій праці? Я не погоджуюся з цим» [10, с. 208].

Процес розв'язання складної філософської проблеми набирає у автора форми внутрішнього диспуту із самим собою, що призводить до висновку: «Мені дуже хочеться, аби усе створене людиною мало вічну цінність. Відклавши старі речі, я беруся творити нові» [10, с. 208]. У цих словах – ціла життєва філософія письменника. Сенс творчої праці полягає не тільки у самому процесі, але і в результаті, який носить печать вічної цінності. А головне, автор показує духовну потребу постійно творити щось нове, рухатись уперед, бо цей рух становить собою життя, яке переходить таким чином межі минулості і виразно передає естетичну авторську концепцію «хвилин вічності».

Мотив життєвої боротьби як способу самоствердження себе у світі і долання смертної межі є ліричним сюжетом поезії у прозі «Золотий тур». У творі Ф. Потушняк змальовує містичний хронотоп і романтичний образ юного лицаря, що захоплюється красою життя: «Коли, було, ясними ночами я проїжджав на коні бездомними степами із золотим списом у правій руці та зі щитом – на лівій, моя душа сповнювалася радістю.

Що за чудова ніч! Яка в мені молодість і як вона вміє літати у висотах! Скільки несподіваного ще лежить переді мною! Яка чудесна далечина – майбутнє життя! І душа ніжно й гармонійно розливається у просторах довколишнього світу!..» [10, с. 208]. Захват і захоплення від відчуття ще непрожитого майбутнього життєвого часу передано окличними експресивними речен-

нями. Ця градація настрою підводить до несподіваної романтично ліричної зав'язки і кульмінаційного пуанту: «Раптом з обр'ю, де темніє невеличкий грунь, - біжить просто на мене золотий тур».

Значить, бути боротьбі! І починається між нами поєдинок на життя і смерть» [10, с. 208].

Битва відбувається у душі ліричного героя. Тур, або бик в античності символізував божественну могутність [3, с.170], він «із давніх часів був об'єктом як поклоніння, так і суперництва, його сила була мірилом для багатьох легендарних героїв, таких як Геракл, і мінойських абатів... Детально організований ритуал сучасної кориди продовжує довгу традицію використання бика в якості партнера у грі зі смертю» [12, с. 9]. Символіка золотого кольору тура дає підставу розуміти цей образ як символ вічності. У творі золотий тур – це партнер у грі з вічністю. Важливо звернути увагу на те, що лицар бореться із золотим туром «списом – золотим пером». Ця образна деталь розкриває мотив творчості, прагнення за допомогою мистецтва слова побороти минулість і кінецьність. Те, що внутрішня боротьба ліричного героя візуалізується, є характерною ознакою жанру ліричної прози. С. Ліпін підмітив: «Боротьба різноманітних сил у душі ліричного героя, як одна із основних форм утілення реальних конфліктів у ліриці, співіснує у ліричній прозі з епічними формами, з проявом протиріччя у зовнішніх подіях, з притаманним епосу динамічно послідовним розвитком і вирішенням конфліктів» [5, с. 96].

Ліричний герой твору «Золотий тур» не раз вів запеклу боротьбу із супротивником, від чого і один, і другий страждали: «Часто вся ніч минала у такім двобої! І лише надранок тур обертався й відбігав у степ, стогнучи від ран. Я, напівживий, лягав тут же у траву, й поринав у сон...» [10, с. 208]. Сенсом життя ліричного героя стала виснажлива боротьба із непереможним золотим туром.

У поезії в прозі із лицарем з часом сталася разюча зміна – він утратив колишню силу і завзяття, юнацьку мрійливість і войовничий запал. Ця картина протилежна до тієї, що на початку твору. Тут на зміну романтичним поривам приходять екзистенційні мотиви минулості, наближення життя до смертної межі, тобто використовується прийом протиставлення. Тепер із зовнішньою подією картин автор переносить читача безпосередньо у власний світ думок, де відбувається діалог між розумом і серцем. Рацію ставить під сумнів життєву боротьбу із золотим туром, вважаючи її безглуздою: «Для чого було боротися? – говорить мій розум. – Ти ж не переміг золотого тура, а тільки даремно потратив свій талант...» [10, с. 209]. Але голос розуму заперечує голос інтуїтивного прозріння, яке втілене у образ-символ вогника: «Але на дні серця спалахує вогник – якась радість розпалює груди і каже мені:

- Ти воював із золотим туром! Ти не дав себе перемогти!» [10, с. 209]. Новаторський образ золотого тура символізує таким чином вічну абсолютну силу, божественну вічність, із якою став до нерівносильної боротьби ліричний герой.

Духовне осяяння, яке прийшло до ліричного суб'єкта, зарядило його душу оптимізмом, відчуттям власної непроминальності як носія вічного вогника – творчого духовного начала: «Я тішуся тим вогником. Він невмирущий як життя» [10, с. 209]. Таким чином, боротьба ліричного героя - це виклик смерті, хвилиною минулості і заперечення небуття, торжество «хвилин вічності».

Мотив творчості закодований і в ліричному оповіданні «Скарб», де мова йде про знайдений героєм скарб, образ якого є символічним стержнем твору. Суб'єкт твору «однієї місячної ночі», образ якої уже програмує містичність оповіді, відчувши, що його життя «таке просте було й убоге», вийшов надвір, тобто зробив спробу вирватися із порожнечі буття. Перед ним відкрилася незвичайна краса таємничої ночі, одухотвореність земної і небесної матерії, віталізмом якої сповнилася душа: «Зорі на небі миготіли і всівали землю живими проміннями, а сяєво місяця стелилося вже й живими барвами, і вся природа з того оживала. Здавалося, що чарівним світлом живе кожна травинка, кожний камінець, - чи й кожна піщина. Живе, тішиться... Тою полумінню сповнилася і моя душа...» [10, с. 214].

Автор використовує казковий мотив віднайдення скарбу у скелі. Образ скарбу у глиняній посудині, що всередині «клекотів, виграючи барвами» [10, с. 214], нагадує біблійний образ людини, тіло якої - прах, але нутро - безсмертний дух.

Герой-оповідач забрав знайдений скарб додому і заснув. І сяйво скарбу теж загасло. За знайдений скарб йому довелося заплатити високу ціну – власне серце: «раптом пробуджуюся. У кімнаті – холодно, темно і якимось дивно... Хапаюся за груди – а там порожньо. У мене нема серця – хтось украв моє серце» [10, с. 214]. Утрата найважливішого людського органу символічна. Серце – символ любові, найкращих внутрішніх якостей людини. Картину втрати серця можна розкодувати як утрату спокою, душевної рівноваги, що принесло ліричному героєві віднайдення скарбу і те, що він його ніяк не використовував. Трагічний колорит розповіді автор посилює за допомогою відповідного психологічного пейзажу: «Надворі зчинилися негода. Віяв гучний вітер. Дерева рипіли, б'ючи віттям у віття. З тяжким боєм я ліг собі знову» [10, с. 214]. Виявляється характерна особливість ліричної прози - поєднання сюжету дії із сюжетом настрою [5, с. 106]. Важливо звернути увагу на те, що духовні потрясіння виснажують героя, він поринає у сон, який виконує заспокійливу функцію. Водночас митець вводить нас у оніричний простір своєї уяви. Стирається межа між сном і дійсністю.

На світланку до оповідача приходять «маленький, скривлений чоловічок», який хоче виманити скарб. Це символічна картина випробування героя. Жадібний троль із неприємним сміхом намагається переконати власника скарбу, що те багатство йому не потрібне, й інші його вкрадуть. Але герой відсікає спокуси і заявляє, що використає скарб для високих цілей, адже його ціна – власне серце.

Цілеспрямований оповідач починає реалізовувати своє бажання і займається християнською благодійністю: «вирішив на пробу дати частину бідному, частину – вдовиці» [10, с. 215]. Але це принесло непередбачувані наслідки, де добро прислужилося злу: «О горе! Дім удовиці став домом розпусти, а убогий зробився невдовзі визискувачем бідних» [10, с. 215].

Духовним інсайтом, який стався у результаті містичного контакту героя і Всесвіту через споглядання зоряного неба, став раптовий висновок щодо скарбу: «покладу я знахідку на місце, бо велике багатство не під силу нести одиницям» [10, с. 215]. Автор поставив проблему непосильності скарбу для однієї людини. Скеля не прийняла скарбу, бо була вже простою скелею. Герой «подався у гори», що символізує прагнення до вищого, духовного. «В цілому гора втілює ідею духовного піднесення, це місце перебування відлюдників і мудреців» [14]. Тут були дуб і криниця: «Дуб цей був старезний – либонь тисячолітній. Його листя легенько шуміло, а вода з криниці теж дихала свіжістю». Символічний образ дуба набуває втілення архетипного прадерева, що є зв'язком поколінь, їх духовних традицій. А образ криниці є широко відомим як «символ святості, чистоти й високої духовності, а також спадкоємності поколінь і традицій. Вона тілесно і духовно зв'язує предків і нащадків: перші криницю викопали, другі – з неї п'ють та її бережуть, як святиню» [13]. Образи дуба і криниці співзвучні з подібними образами в ліриці Ф. Потушняка. Поезія «Золоте руно», у якій зустрічаються образи криниці і дуба, пройнята радістю від народження вічного вічного слова, радістю творчості, яку тут символізує узятий із античності образ златного руна. Останній образ, очевидно, втілює перемогу над золотим туром і є трофеєм вічності.

Суб'єкт поезії у прозі «Скарб» несподівано вирішує кинути скарб у криницю. Тоді дійсно сталося диво: «Вода прийняла його і справді учинилася цілющою й живлющою. Тепер тисячі людей приходять до криниці – всі у ній знаходять посилення тіла і духу.

Та й моє серце почало битися у грудях від тої води...» [10, с. 215]. Символ води поліфонічний. О. Вовк пише, що «вода – колиска земного життя, могутня первісна стихія, яка вічно протистоїть вогню, втілення жіночого начала у природі, великий символ зачаття, народження і відродження, очевидний знак чистоти і очищення» [3, с. 83]. У творі вода є символічним утіленням духовного джерела і оновлення душевних сил, символом вічності.

Останні заключні рядки проливають світло на увесь твір, який присвячений темі творчості. Скарб постає символом людського таланту, який породжує творчість. Вона має стати джерелом не для окремих людей, можливо убогих духом, які не оцінять її, а лише спотворять, але для всього людства, зокрема, для тих, хто хоче черпати із її духовності і підкріплюватись.

Від цілющої сили творчості, насолоди творчим процесом і результатом у ліричного героя почало битися серце у грудях. Творчість, як казкова жива вода, відродила суб'єкта. Ця поезія про творчу діяльність звучить мажорно. Інакше і не може бути, оскільки сам Ф. Потушняк писав, що «творчість у своїй основі – оптимістична» [9, с. 101].

Дослідивши поезії у прозі Ф. Потушняка, присвячені темі творчої діяльності, можна зробити висновок, що вони мають прямий зв'язок із лірикою поета. Тісна спорідненість у розкритті теми творчої діяльності існує на ідейному, образному, поетикальному рівнях. І в поетичній творчості, і в ліричній прозі Ф. Потушняк утілює ідею неповторних хвилин творчого натхнення – «хвилини вічності», сакральне народження мистецтва і його життєствердність. Але, на відміну від лірики, яка передусім виражає тему творчої діяльності інтуїтивно, у поезіях у прозі відчутне і її раціональне осмислення, тому «Дзвоники» тісно пов'язані також з теоретичними літературознавчими і філософськими працями Ф. Потушняка. Зближує поезії у прозі з лірикою письменника центральний образ ліричного героя - митця, близький автору. У поезіях у прозі використовуються символічно значущі образи з лірики – дзвонів, винограду, дуба і криниці, що допомагають розкрити сутність творчості. Об'єднує із лірикою поезії у прозі і містичність, настроєвість, асоціативність, широке використання поетичних художніх засобів – паралелізмів, протиставлень, повторів, метафор, градацій, порівнянь, а також експресивних можливостей синтаксису – окличних речень і риторичних питань.

Література

1. Балла Е. Поезії у прозі Федора Потушняка: поетика жанру // Науковий і мистецький світ Федора Потушняка: Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження видатного українського письменника і вченого/ Упорядник Ігор Ліхтей. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2010. – 456 с.

2. Бальбуров Э. Поэтика лирической прозы. 1960 – 1970-е годы. – Новосибирск: Издательство «Наука» Сибирское отделение, 1985. – 136 с.
3. Вовк О. Энциклопедия знаков и символов. – М.: Вече, 2006. – 528 с.
4. Голомб Л. Поетична творчість Федора Потушняка. – Ужгород: Гражда, 2001. – 98 с.
5. Липин С. Сквозь призму чувств. – М.: Советский писатель, 1978. – 288 с.
6. Поп В. Побачений талантом світ // Потушняк Ф. Честь роду: Оповідання, повість, поезії в прозі. – Ужгород: Карпати, 1973. – С. 233-246.
7. Потушняк Ф. Мій сад. Поезії і драми / упорядкування, підготовка текстів, передмова та примітки Д. М. Федаки. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – 576 с.
8. Потушняк Ф. О літературі. 2. Поезія // Літературна неділя – 1941. – Р. I. - Ч.9.
9. Потушняк Ф. Песимізм // Потушняк Ф. Я і безконечність (Нариси історії філософії Закарпаття) / Упоряд., приміт. та післямова Р. Офіцинського. – Ужгород: Гражда, 2003. – 129 с.
10. Потушняк Ф. Честь роду: Оповідання, повість, поезії в прозі. – Ужгород: Карпати, 1973. – 246 с.
11. -р –к. Поет і критик // Літературна неділя. – 1943. – Р III. –Ч. 13.
12. Тресиддер Дж. Словарь символов / Пер. С англ. С.Палько. – М.: Фаир-Пресс, 1999. – 448 с.
13. <http://about-ukraine.com/index.php?text=503>.
14. <http://sigils.ru/symbols/gora.html>.

Оксана Щербей

Творческая деятельность как эстетическая проекция «минут вечности» в цикле Ф. Потушняка «Колокольчики».

Аннотация. В статье исследовано тему творчества в стихотворениях в прозе Ф. Потушняка в контексте его лирической поэзии и философских работ.

Ключевые слова: творчество, стихотворение в прозе, лирика, «минуты вечности».

Oxana Shcherbej

The creative work as the aesthetic projection of «the minutes of eternity» in the cycle of the poetries in prose F. Potushnyak's «The Bells».

Annotation. In the article the author scrutinizes the theme of the creative work in the poetries in prose of F. Potushnyak in the context of his lyric poetry and philosophical works.

Key words: creative work, poetry in prose, lyrics, «minutes of eternity».

Щербей Оксана – аспірантка кафедри української літератури УжНУ.